

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA EVFEMIZMLARNING GENDER TASNIFI

To‘xtayeva Zuhra Baxtiyor qizi

tuhtayevazuhra112@gmail.com

Termiz Davlat Pedagogika instituti
Xorijiy tillar nazariyasi va metodikasi
kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz jamiyatining erkak va ayol vakillari tomonidan qo‘llaniladigan lingvomadaniy evfemizmlarning ayrim xususiyatlari keltirilgan. Bu xalqlar orasidagi farqlar madaniy qadriyatlar va diniy e‘tiqodlar nuqtai nazaridan namoyon bo‘ladi.

Kalit so‘zlar: evfemizm, jins, til, madaniyat, din, lingvokulturologiya.

Muqaddas kitobimiz Qur‘oni karimda aytilishicha, Odam Ato va Momo Havo jannatning harom mevasidan yeganlarida avratlari ochilib, uni yashirish uchun “anjir barglari”dan foydalana boshlaganlar. Shuning uchun ba’zi tilshunoslar evfemizmlarni "lingvistik anjir barglari" deb atashadi. Shunday qilib, asta-sekin jinsiy aloqa uchun evfemizmlar paydo bo‘la boshladi. Ushbu jins mavzusidagi evfemizmlarning paydo bo‘lishi boshqa mavzularga qaraganda kattaroq hajmi qamrab oladi. Insonning tug‘ilgan kunidan to umrining oxirigacha bosib o‘tgan yo‘llarini tasvirlashda evfemizmlarning o‘rni katta.

Jinsiy evfemizmlar ketma-ket kelishi mumkin: ayolning homiladorligi, farzand ko‘rishi, bolalarning ulg‘ayishi bilan bog‘liq o‘zgarishlar, o‘smirlik davri, turmush qurish, jinsiy aloqa, yangi oila a‘zolari o‘rtasidagi muloqot va hokazo. Lingvokulturologiya esa yuqorida qayd etilgan jarayonlarni hisobga olgan holda jamiyatdagi ma‘naviy holatni inson tilida aks ettirishga e‘tibor qaratadi. Shuningdek, u gender kamsitishlari va gender roli stereotiplarini kamaytirishga qaratilgan gender evfemizmlarining paydo bo‘lishiga olib keladigan gender rollari va til xatti-harakatlarini ilmiy jihatdan o‘rganadi.

Ayol - ingliz tilshunosligida ayol, evfemizmlar bilan ifodalangan ayol. Ba’zi ma‘lumotlarga ko‘ra, “ayol” (ayol) “erkak” so‘zidan olingan, ammo bu xato. “Ayol” Bu so‘z frantsuzcha “femelle” (so‘zma-so‘z emizuvchi ayol) so‘zidan olingan. “Ayol” ning zamonaviy talaffuzi 14-asrda “erkak” tovushini lotincha "masculus" ildizi bilan chalkashtirib yuborishi bilan bog‘liq. P. Trudgill ta’kidlashicha, ingliz tilida

so‘zlashuvchi ota-onalar o‘z farzandlarini "ayol" deb atashadi yoki unga murojaat qilish qabul qilinishi mumkin emas (lekin taqiqlangan emas (erkak)) deyishadi. Buyuk Britaniyadagi do‘kon egalarini sotuvchi xonimlar deb atash mumkin (lekin sotuvchi janoblar emas):

Ayollar kiyimlarini sotuvda topish mumkin. (Ayollar kiyimlarini sotuvga qo‘yish mumkin).

Ba‘zi ayollar uchun "ayol" so‘zining yoqimsiz qo‘shimchalari tufayli evfemizm zarur bo‘lib qoldi. Bu odatda ayollarning jamiyatdagi past mavqei va erkaklar hukmron jamiyatdagi jinsiy ta‘sir bilan bog‘liq. "Ayol" so‘zining yana bir evfemizmi "qiz" so‘zi bo‘lib, u keksa ayollar uchun ishlatilishi mumkin va besh erkak va olti qizdan iborat guruhni eshitish odatiy hol emas (bular besh o‘g‘il va olti qiz).

“Xonim” (Xonim) va “qiz” (qiz) Bu atamaning siyosiy jihatdan to‘g‘ri gender-neytral tilga urinish sifatida qo‘llanilishi P.Trudgil tomonidan ahamiyatsiz evfemizm sifatida ma‘lum bo‘lgan, keyinchalik ular kamroq jinsiy kodlangan evfemizm – ayol iborasidan foydalanganlar. "ayol". Zamonaviy aloqada;

Koridorning narigi chekkasida vagon xizmatchisi kabinetini ro‘parasida qoraygan samovar turardi, ularning provodniklari: baquvvat, jilmaygan ayol... (R. Xarris. Archangel)

O‘zbek tilida: (Yo‘lakning eng chekkasida qoraygan samovar turar edi, avtoullovning kubometri qarshisida ayol ishchisi yoki uni himoya qilish provodnigi: juda baquvvat, jiddiy ayol ... (R. Xarris Archangel)

O‘zbek madaniyati bilan solishtirganda, ingliz tilida so‘zlashuvchilar orasida qo‘llanadigan “ayol” va “qiz” so‘zlari o‘zbek tilida so‘zlashuvchilar orasida ham keng tarqalgan, ammo boshqa chiroyli muqobillar ham bor. Bular "qiz" (yosh ayol), "ayol" (katta ayol), qaynona (katta ayol), begunoh, bokira, go‘zal jonzot va boshqalar ...

O‘zbek tilidagi evfemizm ildizi din bilan chambarchas bog‘liq. Musulmon dinida yomon so‘z aytish, hatto to‘g‘ri so‘zlarni aytib xafa bo‘lish gunoh hisoblanadi. Musulmon kimnidir hurmat qilishi, unga go‘zal, yaxshi va yoqimli so‘z bilan gapirishi kerak. Natijada, ma‘ruzachi va tinglovchilar o‘rtasida tushunmovchiliklarni oldini olish uchun ko‘plab yoqimsiz, yoqimsiz so‘zlar yaxshiroq so‘zlar bilan almashtiriladi. Bu ota-onalar va bolalar, turmush o‘rtoqlar va erlar, keksalar va yoshlar orasida ham seziladi. Oilaviy munosabatlarda oilaning erkak a‘zolari ayol a‘zolari tomonidan juda hurmatga sazovor bo‘lib, muayyan so‘zlar bilan chaqiriladi.

Er yoki xotin so‘zi boshqalarning oldida aytishga uyatli so‘z bo‘lib, quyidagi tarzda ta‘riflanadi: otasi, dadasi, adasi, umr yo‘ldosh (-im), umrdosh (-im), turmush o‘rtoq (- im), hayot yo‘ldosh (-im), jufti halol (-im), juft (-im), ko‘z ochib ko‘rgan (-im), tanmahram (-im), xo‘jayin (-im) , xo‘ja (-m), to‘ra (-m), bek (-im), kishi (-m), boy (-im), mard (-im), mardak (-im), erkak (- im).

Xotin tushunchasida ham bir necha evfemik soʻzlar mavjud: ayol, ayasi, opasi, biyisi, beka, qallic, umrdosh, umr yoʻldosh, turmush oʻrtoq, hayot yoʻldoshi, yostiqdosh, rafiqa, sohiba, zavja, ahliya, zaifa, ojiza, halola, hasm, tanmahram, harom, mahram, evlugʻ qabilalari. Ingliz erkaklari oʻz xotinini "mening shirinim" (mening shirinim) yoki "mening eng shirinim" (mening eng shirinim), azizim (aziz), sevgilim, asal deb atashadi.

Qaynona atamasining kelib chiqish etimologiyasiga kelsak: Qaynona (qaynona) atamasi ona degan maʼnoni anglatadi, chunki ona soʻzi ona degan maʼnoni anglatadi. Ammo baʼzida qayin nima degan savol (albatta, qayinning nomi emas) tilshunos tomonidan baʼzan oʻylanadi. Shu munosabat bilan, keling, birinchi navbatda, qayin soʻzining maʼnaviy va rasmiy oʻzgarishini koʻrib chiqaylik.

Qatin turkiy soʻz boʻlib, qoʻshmoq // qoʻshmoq (qoʻshmoq, qoʻshmoq, aralashmoq maʼnosida) (tarixiy oʻzak qat // qat, hozirgi katish // qatish) va – qoʻshimchasidan yasalgan: "Qatin". qatin- qatin- xotin. Demak, qatin // qatin soʻzlaridan "q" tovushi "x" tovushiga oʻzgartirilgan.

Hozirgi qozoq, qirgʻiz, qoraqalpoq tillarida qoʻllangan qatin soʻzi oʻgʻuz talaffuzi taʼsirida kadin (turk tilida), gadin (turkman, ozarbayjon tillarida) shakllarini olgan: "q" tovushi "k", "g". "; "T" tovushi "d" ga oʻzgartiriladi. Qatin soʻzidagi "t" tovushi ham "y" (qatin > qayin) talaffuzi natijasi boʻlib, qaynatuvchi element qaynota, qaynona, atamalarida qoʻllanila boshlandi: ona. -qaynota, qaynota, qaynona, qaynona, opa-singil, qaynona, qaynona kabi tushunchalarni ifodalagan.

Yoki qozoq, qirgʻizcha "katinona", turkcha "kadinana", turkmancha "gadin eneatamas" (oʻzbek tilida qatin, kadin, gadin soʻzlari ayol degan maʼnoni anglatadi) ham qaynona (xotinning onasi) tushunchasini ifodalagan.

Til taraqqiyotining keyingi bosqichlarida maʼnoning formalologik siljishi natijasida qaynota va qaynona atamaları xuddi er yoki kuyov nutqidagi kabi qoʻllanadi. . qayin endi er maʼnosida ishlatilmaydi). Bora-bora qaynota, qaynona, qaynona atamaları erimning onasi, otasi, ukasi va...

Hozirgacha qaynona: "oyijon", "ayajon" (qadrli ona), qaynota: "dadajon", "adajon" (qadrli ota) oʻz ismlari bilan yumshoqroq maʼnoda evfeze qilingan. Ammo ingliz tilida soʻzlashuvchilar erlarining ota-onasini faqat Mr va Mrs. soʻzlari bilan birga ismlarini qoʻshish orqali eslashadi: Mr.Jack, Mrs.Jane, Mr.Jack, Mrs.Jane.

Hatto "kelin" soʻzi ham har ikki tilda turlicha tushuniladi. Bu soʻzning oʻzbek tilidagi etimologiyasiga eʼtibor qaratadigan boʻlsak: qabila ichida nikoh taqiqlanganidan keyin (etnografik tabu), qizni boshqa urugʻdan olib, hatto oʻgʻirlab ketishgan (hozirgi "oʻgʻirlangan kelin" shundan qolgan). Kelin atamasi ham begona (kel+in) soʻzining evfemik shaklidir. Hatto ruscha nevesta (ne+vesta -nevesti) soʻzi

asosida ham chet ellik tushunchasi chet ellik emas, balki o'zimiznikiga nisbatan hurmatli (nepriezjaya) evfemizmdir.

Boshqa qabila yoki urug'ning uyiga kelgan qiz (chet ellik) o'sha xonadon a'zolariga teng bo'lmagan (aslida kelinlar ertalab turishgan, hovli supurish, choy qaynatish, ta'zim qilish) taqiqlangan. erining, ota-onasining va qarindoshlarining ismlarini (tabu) zikr qilish, bu kelin nutqida ramziy evfemizm ("kelin tili") shakllanishiga olib keldi.

Oilada o'zbek madaniyatida "kelin"ga katta mas'uliyat yuklanadi. Ovqat pishirish, uy yumushlari, bolalarga qarash, oila a'zolariga, uy-ro'zg'or buyumlariga g'amxo'rlik qilish va doimo yaxshi kayfiyatda bo'lish kabi hamma narsani hisobga olishi kerak. Shu sababli kelinni "kelinposhsha", "kelinchak" (qadrdon kelin) kabi so'zlar bilan atashadi. Biroq, ingliz kelinlari erining oilasida bunday mas'uliyatni o'z zimmalariga olmaydilar.

Kelin homilador bo'lsa, o'zbek madaniyatida homiladorlik haqidagi yangiliklar haqida to'g'ridan-to'g'ri gapirish juda uyatli, shuning uchun bu holatni ifodalovchi ba'zi evfemizmlar mavjud: bosh homilador, homilador, og'ir to'y, bo'yida bo'lmoq, yukli bo'lmoq, gumon, gumona, vujud, gavhar, ikkiqat, ko'ngli sust ketmoq, nishona paydo bo'lmoq, oy kuni yaqin, kishi, yangi mehmonli bo'lmoq.

Ingliz tilida ham bu holatni tavsiflovchi qayd evfemizmlar mavjud: "To be in a family way" (oilaviy munosabatda bo'lish), "Bun in oven" (tandirda kasallik non), "Knocked up" (qoqilib tushish), "Baby bump" (chaqaloq), "Oilaviy tarzda" (oilaviy yo'lda), "Gestating" (homilador), "Bola bilan" (bola bilan), "Bola mama" (chaqaloqli ona), "Ikki kishilik ovqat" (ikki kishi) uchun ovqatlanish), "On the nest" (uyada), "Preggers" (qorni chiqib ketish).

Tug'ish vaqti kelganda o'zbek xalqi tug'ish o'rniga farzand ko'rish, farzandga egalik qilish, ozod bo'lish, dunyoga kelish, dunyo yuzini ko'rsatish, yorug'lik, porlamoq, ko'paymoq, ona bo'lmoq, farzandli bo'lmoq, farzandli bo'lmoq, yangi mehmon ko'rmoq, qiz bo'lmoq, o'g'il bo'lmoq, egizak bo'lmoq, sovg'a bo'lmoq kabi evfemizmlarni nutqda qo'llang.

Ingliz tilida muborak voqea (qutlug' voqea) va accouchment (tug'ilish) so'zlari bilan ifodalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Arutyunova N.D., Paducheva E.V. Pragmatikaning kelib chiqishi, muammolari va kategoriyalari. // Chet el tilshunosligida yangilik. 16-son. Lingvistik pragmatika. - 1985. - S.3-42

2. Baskova Yu.S. Ommaviy axborot vositalari tilida evfemizmlar manipulyatsiya vositasi sifatida: tezisning avtoreferati. dis. samimiy. filol. Fanlar. - Krasnodar, 2006 yil
3. Vereshchagin E.M., Kostomarov V.G. Til va madaniyat. - M., Rus tili, 1976 yil
4. Vidlak S. Til sohasi nazariyalari fonida evfemizm muammosi. // Etimologiya. 1965. - 1967. - S.267-285.
5. Volodina M.N. Ommaviy axborot vositalari tili - M.: Alma Mater, 2008
6. Galperin I.R. Ingliz tilining uslubi bo'yicha insholar - M. : Chet tillaridagi adabiyot nashriyoti, 1958 yil
7. Grice G.P. Mantiq va nutq aloqasi // Chet tilshunosligida yangilik. 16-son. Lingvistik pragmatika. - 1985. - S.217-237
8. Dobrosklonskaya T.G. Medialingvistika: ommaviy axborot vositalari tilini o'rganishga tizimli yondashuv - M., 2008 y.
9. Dotsenko E.L. Manipulyatsiya psixologiyasi: hodisalar, mexanizmlar va himoya. - M.: CheRo, MDU nashriyoti, 1997 yil
10. Eliseeva V.V. Ingliz tilining leksikologiyasi - Sankt-Peterburg, Ed. Sankt-Peterburg davlat universiteti, 2003 y
11. Zavarzina N.G., m. Evfemizmlar siyosiy to'g'rilikning namoyon bo'lishi sifatida, 2006 yil
12. Kara-Murza S.G. Ongni manipulyatsiya qilish - M. : Eksmo, 2000
13. Katsev A.M. Til tabu va evfemizm. - L. : LGPI, 1989 yil
14. Krivenko B.V. Ommaviy muloqot tili. - Voronej, 1993 yil.
15. Krisin L.P. Zamonaviy rus tilini o'rganishning ijtimoiy lingvistik jihatlari. - M.: Nauka, 1989 yil
16. Krisin L.P. Zamonaviy rus nutqidagi evfemizmlar / XX asr oxiri rus tili (1985-1995) - M., 1996.
17. Krisin, san'at. Zamonaviy rus nutqidagi evfemizmlar, 1994 yil
18. Larin B.A. Rus tili va umumiy tilshunoslik tarixi. Tanlangan asarlar. - M: Ma'rifat, 1977 yil
19. Moskvina V.P. Evfemizmlar: tizimli aloqalar, funktsiyalar va ta'lim usullari // Tilshunoslik masalalari. - 2001. - No 3. - S.58-70
20. Muxamedyanova G.N. Ijtimoiy-siyosiy lug'atdagi evfemizm: dissertatsiya konspekti. dis. samimiy. filol. Fanlar. - Ufa, 2005 yil